

надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29 травня 2002 року №10-рп/2002// Вісник Конституційного суду України — 2002 р. — № 3. — С. 19.

12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, Ст.356.

Весельська Л. А.,

аспірант кафедри національної безпеки
Національної академії державного управління
при Президентові України

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА І ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧАЕС: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Чорнобильська катастрофа є аварією, котра стала найбільшою в історії атомної енергетики, нанесла шкоду екології та здоров'ю населення теперішніх незалежних України, Білорусі, Росії та низки інших країн.

За офіційними даними, від Чорнобильської катастрофи в Україні постраждало близько 3,3 млн осіб, кожен третій — дитина. Із зони, ураженої радіацією, евакуйовані мешканці 80 населених пунктів (близько 100 тис. осіб). А до зони безумовного відселення потрапило 92 населені пункти. Територія, з якої здійснено евакуацію населення, віднесена до зони відчуження, складає близько 2598 кв. км. Периметр зони відчуження — 196 кв. км, а разом із зоною безумовного відселення становить 377 кв. км, що практично дорівнює 8,8 % території України.

На теперішній час до зони відчуження відносяться 76 населених пунктів, до зони безумовного (обов'язкового) відселення — 92 населені пункти, до зони гарантованого добровільного відселення — 834 населені пункти, до зони посиленого радіоекологічного контролю — 654 населені пункти [1].

До 1990 року в Україні не існувало правового та законодавчого поля з питань радіаційного, соціального та медичного захисту людини від дії іонізуючого випромінювання. Ці питання регулювались санітарним законодавством, яке затверджувало Міністерство охорони здоров'я СРСР [3, с. 117].

Надзвичайна актуальність вирішення проблем, обумовлених Чорнобильською катастрофою, знайшла відображення в Законах України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактив-

ного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Крім цього, питання соціального, медичного та протирадіаційного захисту постраждалого населення регулюються ще близько двадцятьма статтями Конституції України, багатьма законами, постановами та іншими документами Верховної Ради України, а також указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та нормативними актами міністерств та відомств.

Державний контроль за додержанням правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення, здійснюється обласними Радами народних депутатів, їх виконавчими органами, а також уповноваженими на те державними органами.

Зупинимось на основних законах України, якими регулюється соціальна безпека населення, постраждалого внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Закон «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» (№ 1991-12 від 17.12.91 року) регулює питання поділу території на відповідні зони, режим їх використання та охорони, умов проживання та роботи населення, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність у цих зонах. Закон закріплює і гарантує забезпечення режиму використання та охорони вказаних територій з метою зменшення дії радіоактивного опромінення на здоров'я людини та на екологічні системи [2]. Однак, редакція даного закону не була досконалою, адже лише до ст. 12 згаданого закону вносились зміни ще, принаймні, чотири рази. А саме: у редакції закону № 2530-12 від 01.07.92 забороняється постійне проживання населення а також здійснення діяльності з метою одержання товарної продукції, винесення або вивезення із зон будівельних матеріалів і конструкцій, машин і устаткування, домашніх речей, ведення сільськогосподарської, лісогосподарської, виробничої та іншої діяльності, а також будівництво, без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і дозиметричного контролю.

У новій редакції закону (№ 157/95-ВР від 28.04.95) ст. 12 доповнюється наступним: «...забороняється випасання худоби, порушення середовища перебування диких тварин, спортивне та промислове полювання та рибальство, перегін тварин, сплав лісу. В'їзд на територію зони і виїзд з неї здійснюється тільки за спеціальними перепустками з обов'язковим дозиметричним контролем людей та транспортних засобів. Транзитний проїзд усіх видів транспорту здійснюється за спеціальними перепустками, що видаються Адміні-

страцією зони». Згідно із змінами до даного закону, внесеними згідно із Законом № 182/97-ВР від 04.04.97, забороняється перебування осіб, які не мають на це спеціального дозволу, а також залучення до роботи осіб без їх згоди. Отже, еволюція даного законодавчого акту продовжувалась протягом кількох років.

У 1995 році Верховною Радою приймається Закон «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (Закон № 39/95-ВР від 08.02.95).

Цей Закон є основоположним у ядерному законодавстві України. Він встановлює пріоритет безпеки людини та навколишнього природного середовища, права і обов'язки громадян у сфері використання ядерної енергії, регулює діяльність, пов'язану з використанням ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання, встановлює також правові основи міжнародних зобов'язань України щодо використання ядерної енергії [2]. Зокрема ст. 4 цього закону регламентує основні принципи радіаційного захисту.

Наступним кроком законотворчості у галузі подолання наслідків аварії на ЧАЕС став Закон «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань» (Закон № 15/98-ВР від 14.01.98). Цей Закон спрямований на забезпечення захисту життя, здоров'я та майна людей від негативного впливу іонізуючих випромінювань, спричиненого практичною діяльністю, а також у випадках радіаційних аварій, шляхом виконання запобіжних та рятувальних заходів і відшкодування шкоди.

З метою створення системи надійного захисту людей від наслідків Чорнобильської катастрофи, залучення значних фінансових, матеріальних та наукових ресурсів, Постановою ВР № 797-12 від 28.02.91 вводиться в дію Закон «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення [2]. Саме цим законом визначаються зони радіаційного забруднення: зона відчуження, зона безумовного (обов'язкового) відселення, зона гарантованого добровільного відселення, зона посиленого радіоекологічного контролю, та державні соціальні преференції для населення, яке проживає або працює на території цих зон. Можна стверджувати, що на сьогодні законодавством встановлено коло громадян, які постраждали від

Чорнобильської катастрофи, визначено їхній статус, категорії потерпілих і заходи соціального захисту.

Однак, існують ряд аспектів щодо соціальних гарантій постраждалого населення, механізм регулювання яких не обумовлений у жодному із нормативно-правових актів так званого Чорнобильського законодавства.

Наведемо кілька прикладів: підтвердженням того, що особа постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи, є посвідчення постраждалого (1-ї, 2-ї, 3-ї і 4-ї категорії, залежно від місця проживання даної особи в період до 1991 року включно). Із наявністю даного документу особа має ряд соціальних пільг та державних гарантій. У період з 1997 року в Україні масово змінювали паспорти громадянина України, оскільки було введено його новий зразок. Населення паспорти змінило, але реєстрація в них у відповідних паспортних столах була проставлена та де на період обміну проживала конкретна особа, тобто на момент 1997 року і далі. При необхідності поновити чорнобильське посвідчення (до прикладу, його втрата чи зміна прізвища тощо), виникає ряд перепон, адже доводити своє проживання на даній радіоактивно-забрудненій території доводиться збираючи безліч додаткових документів (копії трудової книжки, записи будинкових книг, копії медичних амбулаторних карток і т.д.).

Така ж історія, але масова, і з дітьми, які мали дитяче посвідчення постраждалого. При виповненні 18-річного віку їх посвідчення має бути змінене на постійне (дорослої особи). Особливо прискіпливе ставлення до дітей, народжених у так званій чистій зоні. Знову збір додаткових підтверджуючих документів.

Іншим прикладом є щорічні медичні обстеження інвалідів Чорнобиля першої групи з метою підтвердження групи інвалідності. Як відомо, до першої групи інвалідності відносять осіб, що непоправно втратили здоров'я (операції з видалення внутрішніх органів разом з онкопухлинами, ампутація кінцівок, втрата зору тощо) і це пов'язане з шкідливими умовами проживання на радіоактивно-забрудненій території. Зрозуміло, що внутрішній орган, рука чи нога за рік не виростуть знову, а тим паче втрачений зір за цей же термін не поновиться.

Прикладів недосконалості механізму захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи можна наводити багато:

перехід мереж державних аптек на комерційну основу, що дало значне зменшення переліку безкоштовного забезпечення постраждалих медичними препаратами;

відміна грошової компенсації для дітей віком до 6-ти років, що не відвідують дитячих виховних закладів;

значне зниження державних бюджетних асигнувань на безкоштовне харчування школярів у зонах радіоактивного забруднення;
зменшення грошової компенсації за невикористані путівки на оздоровлення;

неврахування так званих чорнобильських стипендій студентам, які отримують першу професійну освіту у ВНЗ і вчаться на контрактній основі;

відміна державних преференцій на сплату державно мита за певними операціями з нерухомістю і майном тощо.

Втім, на думку автора, українському парламенту варто доопрацювати чорнобильське законодавство не лише у статтях можливого збагачення за рахунок земель, лісів та інших природних ресурсів забруднених територій, а й звернути увагу на соціальну безпеку населення України, яке зменшилось за 25 років від дня аварії на Чорнобильській АЕС майже на 7 мільйонів і процес скорочення кількості українців щороку продовжується в середньому на один мільйон.

Література

1. Соціально-економічне становище України на січень 2011 року. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. — Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/)
2. Законодательство Украины по вопросам Чернобыля и радиационной защиты. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://chernobyl-serp.narod.ru/eco.htm>
3. *Ярошенко І.С.* Право соціального забезпечення : Навчальний посібник / Ярошенко І.С. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с.

Малюга Л.Ю.,

аспірантка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Минуло 25 років після Чорнобильської катастрофи, а її наслідки до цих пір відчувають на собі тисячі громадян. Аварія на Чорнобильській АЕС, як техногенна катастрофа, завдала шкоди життю, здоров'ю та майну багатьох громадян України. Наслідки